

ХУКУҚ ТАЪЛИМИДА МАТНЛИ ЎҚУВ МАТЕРИАЛЛАРИНИНГ ВИЗУАЛ-МЕТОДИК ТАЪМИНОТИДАН ФОЙДАЛАНИШ ТЕХНОЛОГИЯСИ – ПЕДАГОГИК МУАММО

Т.К.Кудайбергенова – педагогика фанлари номзоди, доцент

Г.С.Бекбергенова – эркин изланувчи

И.Н.Ибодуллаева – докторант

Ажиниёз номидаги Нукус давлат педагогика институти

Таянч сўзлар: ҳукукий давлат, ҳукукий маданият, инсон ҳуқуқлари, ҳукукий таълим-тарбия, жамиятда ҳукукий маданиятни юксалтириш Миллий дастури, ахборот дизайни, инфографика, ахборотларни визуаллаштириш, графикавий шакллар, визуал-методик таъминот.

Ключевые слова: правовое государство, правовая культура, права человека, правовое обучение и воспитание, Национальная программа повышения правовой культуры в обществе, дизайн информации, инфографика, визуализация информации, графические формы, визуально-методическое обеспечение.

Key words: state of law, culture of law, human rights, legal education, National program of improving the legal culture of society, design of information, infographics, visualize the information, graphic shapes, visual-methodic supply.

Ҳукукий маданиятни шакллантириш мавзуси ҳар қандай ҳукукий демократик давлат учун долзарбдир.

Мустақил Ўзбекистон ҳам жаҳон ҳамжамияти мамлакатлари билан бир қаторда мамлакатда ҳукукий давлат ва фуқаролик жамияти қуриш йўлида дадил одимлаб бормоқда. Бу йўлда жамият олдида турган асосий масала ҳусусида тўхталар экан, Ўзбекистон Республикасининг Президенти Ш.М.Мирзиёев қуйидагиларга урғу беради: “Жамиятда инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳурмат қилиш маданиятини шакллантириш, шу орқали мамлакатимизнинг халқаро нуфузини янада юксалтиришимиз зарур” [1].

2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида мамлакатимизда ҳуқуқшунос кадрлар тайёрлаш билан бир қаторда, барча таълим муассасаларида ҳукукий таълим-тарбия сифатини оширишга қаратилган устувор вазифаларни ҳам белгилаб берди. Дарҳақиқат, мамлакатимизда ҳукукий демократик давлат ҳамда фуқаролик жамиятини қуриш ва шакллантиришда ҳукукий таълим-тарбиянинг самарали ташкил этилиши ўта муҳим. Мамлакатимизда таълим тизимини янги босқичга олиб чиқишга қаратилган ҳукукий-меъриий ҳужжатларнинг қабул қилиниши жамиятнинг сифатли таълим олишга бўлган муносабатини ўзгариштиришга олиб келди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 9 январдаги “Жамиятда ҳукукий онг ва ҳукукий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида” ги ПФ-5618-сонли Фармонида жамиятда ҳукукий онг ва ҳукукий маданиятни юксалтиришда, энг аввало, таълим-тарбиянинг тизимли ва узвий равишда олиб борилишига алоҳида эътибор қаратиш, мактабгача таълим тизимидан бошлаб, аҳолининг барча қатламларига ҳукукий онг ва ҳукукий маданиятни чуқур сингдириш, шахсий манфаатлар ҳамда жамият манфаатлари ўртасидаги мувозанатни сақлаш ғояларини кенг тарғиб қилиш; ёш авлод онгига ҳуқуқ ва бурч, ҳалоллик ва поклик тушунчаларини ҳамда одоб-ахлоқ нормаларини чуқур сингдириб бориш, Конституциянинг муҳим жиҳатларини уларга болалигидан бошлаб ўргатиш вазифалари белгиланган [4].

Бугунги кунда юртимиз ёшларининг аксарият қисмида ҳукукий онг ва ҳукукий маданият муайян даражада паст бўлиб қолмоқда, бу кўплаб ёш йигит ва қизларимизнинг ҳукукий саводсизлигида, ҳукукий нигилизмида, ўз мажбуриятларини бажаришга нисбатан фуқаролик позициясининг шаклланиш даражасининг сустлигида, ўсмирлар орасида ҳуқуқбузарликнинг ўрин олаётганида ўз ифодасини топмоқда.

Шахснинг ҳукукий маданияти унинг нафақат қонунларни билиши билан ифодаланади, балки ушбу билимларни ҳаётда қўллаш, мамлакатда мавжуд ҳукукий тизимга муносабат билдириш, шунингдек

ҳуқуқ соҳасида ўз билимларини ошириш, ўз ҳақ-ҳуқуқларини ҳимоялашда юзага чиқади.

Бугун биз ахборот технологиялари асрида яшаймиз. Турли хил ахборотларни излаб топиш ва уни тасарруф этиш имкониятлари кенгайиб бораётган ҳозирги даврда ўқувчиларнинг ҳукукий маданиятини шакллантириш, уларни турли оқимлардан ҳимоя қилиш, интернет тармоғи орқали кириб келаётган турли хил ахборот хуржларидан оғоҳ этиш куннинг асосий вазифасига айланиб улгурди.

Глобал ахборотлашув шахслар ўртасида йирик ҳажмдаги маълумотларнинг алмашинуви содир бўлишига олиб келди. Шу билан бирга оммавий ахборот воситалари, хусусан, Интернетнинг функционал имконияти кўп сонли ахборотларни Ер шарининг турли нукталарига тезкор узатилишини, улкан ахборот оқими ҳаракатланишини таъминламоқда. Мавжуд ахборотларнинг сони ва кўлами ижтимоий субъектлар томонидан уларни танлаш, таҳлил қилиш, қайта ишлаш ва ўзлаштиришда муайян қийинликларни келтириб чиқармоқда. Шу боис замонавий шароитда ахборот-коммуникацион, хусусан, 3Д технологиялар ёрдамида мавжуд ахборотларни соҳалар бўйича умумлаштириш, яхлитлаш йўлида изланишлар олиб боришмоқда. Бунинг натижаси сифатида айни вақтда тил истеъмолида “ахборот дизайни” (ахборотнинг ўзини эмас, балки уни етказиб бериш ва тақдим қилишни лойиҳалаштириш), “инфографика” (тез ва аниқ етказиш мақсадида мураккаб ахборот, маълумот ва билимларни етказиб беришнинг графикли усули), “ахборотларни визуаллаштириш” (инсон идрокини кучайтириш учун мавҳум маълумотларни визуал тасаввур қилишни ўрганиш) каби тушунчалар қўлланила бошланди.

Стенфорд университети педагоги Роберт Хорнуга кўра, ахборот дизайни шахслар томонидан ахборотларнинг самарали қабул қилинишига ёрдам бера олиши зарур. Ушбу талаб бугунги кунда янада долзарблашган. Бинобарин, матнли маълумотларнинг ўқувчилар томонидан ижобий қабул қилинмаслик тенденцияси шаклланди. Зеро, матнли маълумотлар билан танишиш, уларни қабул қилиш ва ўзлаштириш бир қадар кўп куч, вақт талаб этади. Ахборот ва маълумотларнинг визуал кўриш (графикавий шакллар – жадвал, расм, схема, диаграмма, “Идрок харитаси”, кластер, морфологик таҳлил асоси)да тақдим этиш) ўқувчиларда уларга бўлган қизиқишни кучайтиради, улар томонидан тез, осон ва самарали ўзлаштирилишини таъминлайди.

Шу сабабли замонавий педагогика олдида матнли ўқув ахборотларининг визуал-методик таъминоти (визуал-методик ишланмалар, иш қоғозлари, тарқатма материаллар, методик кўрсатмалар, машқ, масала ва топшириқлар тўплами)ни яратиш вазифаси қўйилмоқда.

Бу борадаги аниқ мақсад ва вазифаларни белгилашда қуйидагиларни инобатга олиш мақсадга мувофиқ: Визуал-методик таъминот ўқув

ахборотларини оддий, аниқ, тушунарли тарзда сифатли тақдим этиш; маълумотлар бирлиги ва яхлитлигини таъминлаш; ахборотларнинг бир-бирини тўлдириши, ўзаро мутаносиб ва мувофиқ бўлишига эришиш; ўқув материалларини осон ўзлаштириш имкониятини яратди. Бунинг натижасида таълим сифати яхшиланиб, самарадорлиги ошди.

Ўзбекистонда ҳуқуқшунослик фанлари бўйича янги авлод адабиётларини яратишда ахборотли матнларни визуаллаштириш, ўқувчиларни эркин, таҳлилий, танқидий, ижодий фикрлашга ундовчи визуал-методик ишланмаларни яратиш йўлида ҳозирга қадар етарлича ютуқлар қўлга киритилмади.

Шу нуқтаи назардан Ўзбекистон Республикаси Конституцияси, кейинги йилларда қабул қилинган қонун ва Президент фармонлари асосида ёшлар ҳуқуқий маданияти ва ҳуқуқий компетенциясини шакллантириш бўйича умумтаълим мактаблари ўқувчилари учун матнли ўқув ахборотларининг визуал-методик таъминоти (визуал-методик ишланмалар, иш қоғозлари, тарқатма материаллар, методик кўрсатмалар, машқ, масала ва топшириқлар тўплами)ни яратиш муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Шу боисдан ҳуқуқшунос профессор ўқитувчилар олдида қуйидаги вазифаларни амалга ошириш вазифаси кечиктириб бўлмайдиган вазифалар ҳисобланади. Булар қуйидагилар:

педагогик, психологик ҳамда ҳуқуқ ўқитиш методикасига оид босма ва электрон манбалар билан танишиш, лойиҳа ва ривожлантирувчи таълим технологияларининг дидактик имкониятларини, тегишли йўналишларда амалга оширилган илмий-педагогик тадқиқотлар натижаларини таҳлилий ўрганиш асосида ҳуқуқ таълими бўйича матнли ўқув ахборотларининг визуал-методик таъминотидан фойдаланишнинг назарий-методологик асосларини ёритиш;

синергетик ёндашув асосида ҳуқуқ таълими бўйича матнли ўқув ахборотларининг визуал-методик таъминотини шакллантиришда устувор бўлган ёндашув, тамойилларни аниқлаш ҳамда ҳуқуқ таълими бўйича матнли ўқув ахборотлари визуал-методик таъминотининг мавжуд даражасини баҳолаш;

матнли ўқув ахборотларини визуал-методик трансформациясига оид хорижий тажрибаларни ўрганиш орқали умумий ўрта таълим мактабларида Ҳуқуқшунослик фанларини самарали ўқитиш технологиясини ишлаб чиқиш;

Адабиётлар

1. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. – Т.: “Ўзбекистон”, 2017.
2. Ўзбекистон Республикаси Олий мажлисининг “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Миллий дастури тўғрисида”ги (28 май 1998 йил) Қарори // <http://lex.uz/docc/819909>.
3. “Жамиятда ҳуқуқий маданиятни юксалтириш Миллий дастури” (ЎЗР Олий Мажлиси томонидан 1997 йил 29 августда тасдиқланган) // <http://lex.uz/>
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Жамиятда ҳуқуқий онг ва ҳуқуқий маданиятни юксалтириш тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида”ги (2019 йил 9 январь) Фармони // <http://www.lex.uz/>.
5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги (2017 йил 7 феврал) ПФ-4947-сонли Фармони.

РЕЗЮМЕ

Мазкур мақолада Ўзбекистон Республикаси умумтаълим мактабларида ҳуқуқ таълимида матнли ўқув материалларининг визуал-методик таъминотидан фойдаланиш технологияси – педагогик муаммо эканлиги, визуал-методик таъминот яратиш, унинг аҳамияти ва натижалари ҳақида сўз юритилади.

РЕЗЮМЕ

В этой статье рассказывается использование визуально-методического обеспечения текстового материала в правовом обучении в общеобразовательных школах Республики Узбекистан как педагогическая проблема, создание визуально-методического обеспечения, его значения и результаты исследования.

SUMMARY

This article discusses the technology of using and methodological support of textual teaching materials in the teaching process of law in schools of the Republic of Uzbekistan as a pedagogical problem, creating methodological supply, its necessity and consequences.